

A boldogságról:

<http://central.budapesti.info/mesebirodalom/boldogsagrol.htm>

Hamvas Béla: Boldogság

A boldogság az *Első Lélek* legelső érzése — a boldogság az első tudat, az első emlék, az első tapasztalat, az első gondolat, az első cél. Ez az első érzés-akarat-cél-tudat-gondolat, ez az *Első Világ és Első Élet*, ami benne lüktet a fákbán és kövekben, a vizekben és a csillagokban, az emberekben és az istenekben. Ez az *Első Érzés*, amin a világ nyugszik, mint az őskőzet a föld. A Boldogság a világ első érzése, amivel a nemlétből felébredt életet fogadja.

Augustinus: A boldogságról

Nem a boldog életre kívánczik-e minden ember? Hol ismerték meg, hogy ennyire áhítják, vagyakoznak rá? Hol látták, hogy ennyire szeretik? Mindenki birtokoija a boldogságot, ám senki sem tudja, hogyan és mennyire. Mondjuk, valaki egyszerűen úgy érzi, boldog — és ő valóban boldog. Másvalaki a boldogság reményében, vá-

gyakorlásában érzi ugyanezt — ő más-
képpen boldog, meg várakozik, és e
várakozás több boldogságot hoz szá-
mára, mint amaz embernek, ki nem is
reményli ezt a távoli, talán soha be nem
köszöntő eszményi pillanatot...

Ki a boldog valójában? Talán nem
ragaszkodnánk e megfoghatatlan ámu-
lathoz, ha nem őriznénk róla titkokat a
lelkünkben. Ime a neve: *boldogság*. De
mit jelent e szó neked s nekem? Nem a
szó csengésében találjuk-e meg örömmün-
ket? Hisz jelentése ott van az emléke-
inkben. Ha pedig ott van, talán már vala-
mennyien lehattünk boldogok. Ha létez-
ne közös nyelv, amelyen megkérdez-
hetnénk a világ összes emberétől, hogy
akarnak-e boldogok lenni, ők minden
habozás nélkül - hála emlékeiknek -
igennel válaszolnának...

Hallom balgaságom zümmogését,
mely tétovázni, habozni késztet. És em-
lékeimből előcsalogatok egy képet, a
boldogságét, és mondom:

— Ne hallgass a hangra, mely a föld-
re ránt, engedd, hogy vagyaid elenyész-
senek.

Magamból indult e háborgás magam
ellen. Kinlódva evesedtem, fáradtan
lihegtem. Forgolódtam és hanykolód-
tam bilincseim közt, bárcsak lepattan-
nának rólam abroncsaim. Befelé mon-
dogattam:

— Közel állok a célhoz: a boldogság-
hoz — és bilincseim kioldódtak.

Tatiosz:
Boldogtalan boldogok

Ha a boldogságot kutatod, belül keresd,
emlékezeted roppant nagy csarnokában.
Itt tied az ég, a föld, a tenger, a csillagok.
Itt találkozatsz önmagaddal. Csak egyetlen
egy nem lehet a tied: a perc, amelyet
elfeledtél. Amire nem emlékszünk, már
nem a miénk...

Az emberek bebarangoják a világot,
megcsodálják a hegyek égre meredő
csúcsait, a tenger egekig ívelő hullámain,
a folyók félelmetes kanyargásait, az óce-
án végtelenjét és a csillagok semmibe
tűnését. Csodálnak, miközben elfelej-
tenek emlékezni. Boldogtalan, aki emlé-
keire ügyet sem vet, és boldog ezek
szerint csak az lehet, aki emlékezni
képes.

Seneca: **A boldogságról**

A tetőpontra az jut, aki tudja, minek
örüljön, aki boldogságát nem tette má-
soktól függővé, aki nem nyugtalankodik,
aki bizik önmagában...

Hát tanulj meg örülni! De ne hidd,
hogy a reményeket s a legédesebb mu-
latságokat hiábavalónak tartom, s ezzel
megfosztalak az élet kínálta gyönyör-
űségektől. Ellenkezőleg. Azt akarom,
hogy sose légy szűkében a vidámságnak,
hogy házadban mosoly fakadjon, s ha ott
terem, tebenned lakik. Más vigasságok
nem töltik el a szívet valódi örömmel,
csak homlokod ráncát simítják ki futó pil-

lanatokra...

Hidd el, az igazi boldogság komoly dolog. Vagy azt képzeled, hogy bárki képes derűs arccal — ahogy mostani aranyifjaink mondják — „feldobottan” megvetni a halált, ajtót nyitni a szegénységnek, elszenvedni a fájdalmakat és elhajítani az élvezeteket? Aki ekképpen gondolkodik, boldog, de nem igazán. Neked másmilyen boldogságot kívánok: olyat, amelyik sosem hagy el, ha egyszer megtaláltad a forrását.

Ami könnyen elérhető, az a felszínen csillog; ami érték, olykor fénytelen, és a mélyre kell ásni érte. Amiben a sokaság élvezetét leli, sivár és illanó gyönyörűséget kínál. Amiről én beszélek, az a felszínről nem látható, és bensőben derül.

Szórd szét, ami csillog, az igazi jóra vedd tekinteted: örülj a magadénak. Hogy mit jelent ez? Téged és éned legszébb részét. Még ez alkalmi testet, a köntöst — bár nélküle semmi nem történhetne meg — csupán szükségesnek, mint fontosnak tartsd. Hiú gyönyöröket táplál, illanó örömöket, melyek könnyen átcsaphatnak szomorúságba, emésztő bánatba. A gyönyör a fájdalom szakadékaiba zuhan, ha nem ismer határt. Ám megfékezni nehéz azt, mit korábban jonak hittél. Az igazi jóra kockázat nélkül vágyódhatsz.

Szeretnéd tudni, honnan ered? Ha szándékaid becsületesek, cselekedeteid helyesek, lelkiismereted nem zúgolódik, és megtagadod a véletlen ajándékait — akkor egyenes gerinccel járhatsz az úton, azon az úton, amit életnek nevezünk... Kevesen járnak az utat az út természeté szerint. Inkább a saját természetüknek hódolnak, s mint a folyó árjával tovaúszó holmik sodródnak egyik partról a másikra...

„Rosszul él, aki mindig csak élni kezd” — mondja Epikurosz.

„Miért?” — kérded joggal.
Mert senki sem gondolkodik akkor,
amikor éppen csak belefog az életbe.
Tartsd ezt szem előtt: gondolkozz és élj!

Marcus Aurelius: A benned trónoló istenségről

Ha embertársaid tettei helyesek, nem kell zúgolódnod. Ha helytelenek, világos, hogy öntudatlanul cselekszenek így. Mert minden lélek akarata ellenére mellőzi az igazat, nemkülönben az embertársai iránti méltányosságot.

A jó ember sajátsága, hogy elfogadja mindazt, amit a sors neki szánt, nem mocskolja be a bensejében trónoló istenséget — az észet —, és nem dúlja fel nyugalmát csalóka képzetek özönével, hanem megőrzi szívét derűsnek, alázattal jár az Isten nyomdokain, nem vétve szóval az igazság, cselekedettel az igazságosság ellen.

Befelé nézz, bensődben fakad fel a jónak forrása, s ha szüntelenül mélyíted azt, szüntelenül buzog! ... Amelyik pillanatban csak akarsz, visszavonulhatsz önmagadba!

Az ember számára semmi sem jó, ami őt nem teszi igazságossá, meggondolttá, férfiaszá, szabaddá, és semmi sem rossz, ami nem teszi a mondottak ellenkezőjévé... Egyáltalán ne elmélkedj többé arról, hogy milyennek kell lennie a jó embernek, hanem légy olyanná!

Gracián:

A halhatatlanságról

Engedélyezz magadnak megbocsátható botlásokat. Egy kis gondatlanság olykor a képesség legjobb ajánlólevele. Az irigység törvényszéke előtt az nyeri meg a pert, aki hibásabb. Aki tökéletes, azt a bűntetlenség bűnével vádolják, s mert tökéletes, elmarasztalják. A gáncs villám módjára csap le az ormokra. Hagyd Homéroszt aludni, színlelj némi hanyagságot — tehetségben, bátorságban, de sohasem bölcsességben —, hogy megnyugtasd a rosszindulatot. Dobd oda köpenyed az irigység bikájának, hogy megmentsd halhatatlanságodat.

Erasmus:

A boldogság hiedelem kérdése

Tévedni nagy szerencsétlenség! — mondogatják. Dehogyan! Nem tévedni az igazi szerencsétlenség. Vannak, akik azt állítják, hogy a boldogság a tényektől függ. De tévednek: attól függ, hogyan fogjuk fel a tényeket. Mert az emberi élet oly bonyolult és annyira homályos, hogy tisztán szinte semmit sem látni. (Igy tarják az „akadémikusok” is, a legkevésbé rátarti bölcsek.) Végtére is úgy áll a dolog, hogy az embert oly fából faragták, hogy a látszat, a hamis jobban megragadja, mint az igaz valóság. Ha erre nézve bizonyítékot óhajtasz, térj be egy templomba, mikor prédikálnak. Ha komoly a téma, a nyáj unatkozik, egyesek ásítognak, mások meg

szunyókálnak is. Ha a szájaló (nyelvbottas volt csak, szavalót akartam mondani) vénasszonyos mesébe kezd, az alvók fölébrednek, es áhítattal hallgatják a pásztor történetét. Innen ered, ha egy szent alakját költői módon festik le, vagyis körülötte több a mese, azt buzgobban tisztelik. Így volt ez Szent Györggyel, Szent Kristóffal, Szent Borbálával — Szent Péter, Szent Pál és Krisztus kárára.

Olcsón hozzájuthatunk a boldogsághoz. Hiedelmeket könnyen magáévá tesz az ember. Olykor ezek adják az élet legfőbb örömeit...

Mondjuk, valaki bűdös sózott halat eszik, míg mások meg a szagát sem állják, a halevőnek a bűz mégis ambróziának tűnik. Mi,hiányozhat neki hát a boldogsághoz? És ha valakinek ritka rúd a felesége, de az ő szemében versenyre kel a milói Vénusszal is, vajon neki mi más jelentené a boldogságot?...

Nincs különbség balgák és bölcsék között, vagy ha van, az a balgákat dicséri. Először is, mert a boldogság nagyon kevésbe kerül nekik: egy parányi képzelőerőbe; másodszor pedig: gyönyörűségüket számtalan emberrel képesek megosztani.

Hamvas Béla: A zöld filozófiája

Az emberi világ nagy szava: a szeretet...
Másik nagy szava: a boldogság. A boldogság sohasem közös...

Mindenki a maga számára boldog,
ahogy mindenki a más számára szeret.
Ezért a boldogsággal a magány jár
együtt, ahogy a szeretettel a közösség. A
magányos ember nem tudja, mit jelent
szeretni. Nem kívánja a közösséget. Nem
akar együtt élni. Eletének értéke: a boldogság.

Persze a világ nem csak ezt a két
szót ismeri. A Szeretet és a Boldogság
mellett ott van: a Tudás, a Szépség, a
Hatalom, a Béke, a Szenvedés. A lét tele
van nagy szavakkal, ahogy tele van
lelkekkel, és minden léleknek megvan a
maga nagy szava.

Az Első Lélek az érzésfőlötti érzés-
ben él, abban az örömben és gyönyörű-
ségben, amely a legelső, s amely mé-
lyebb, mint a szeretet, mélyebb, mint a
szenvedés, mélyebb, mint a tudás, a
szépség, a hatalom, mélyebb, mint a
béke — olyan mélyen van, hogy oda
könny nem ér le soha: a Boldogság ez,
amelyből az istenek születtek.

Elég, ha egy ember Beethoven IX.
szimfóniájára gondol, Schiller Öröm-
ódájára és Dionüszoszra. Elég, ha az
ember arra gondol, hogy miképpen
rohannak ma a tőzsdére, színházba, köny-
vekért, mulatságba, sportba egyetlen
csöpp öröméért. Elég, ha az ember el-
gondolja, hogy miképpen házasodnak,
szerelmesek, barátkoznak, harcolnak,
játszanak egy percnyi boldogságért. A
modern ember törekvése: öröm és bol-
dogság.

Schopenhauer: Tanács

Hogy ne legyen nagyon boldogtalan az
ember, a legbiztosabb szer, ha nem kí-

vánja, bogy nagyon boldog legyen.

Montesquieu:
A boldogság embere

Rendszerint a vágyainkat követjük:
hegynek fel, völgybe le, ahová a szél
sodor. Nem megyünk, hanem vitetjük
magunkat, miként a faág, amely (úszik
az árral. Hol szelíden, hol vadul — mindig
a víz természete szerint. Két nézet kö-
zött lebegünk: mindennap új szeszély!
Semmit sem akarunk szabadon, semmit
teljességgel, semmit állhatatosan. És ezt
nevezzük boldogságnak!.

Ha csak boldogok akarnánk lenni, az
konnyű dolog volna; ámde boldogabbak
akarunk lenni a többieknél, s ez bizony
csaknem mindig nehéz, mert a többieket
boldogabbnak véljük annál, amilyenek
valójában.

Marcus Aurelius:
Test, lélek, értelem

Az emberek alig tudják, mit jelentenek
ezek a szavak: test, lélek, értelem. A test

érez, a lélek lát, az értelem gondolkodik.
De a jó embernek van meg néhány
roppant tulajdona: a szelíd nyugalom, az
illendő alázat, a derű és az igazságos
cselekedet.

Érez, ha érezni, és lát, ha látni kell,
gondolkodik, ha értelmét teszi próbára
az élet, de bölcs megnyugvással fogadja,
ami a sors rendeléséből neki jutott.
Semmi nem nyugtalanítja, beszédében
igazmondó, cselekedeteiben igazságos.
Mikor a világ félreérti, ő akkor is derűsen
él, nem neheztel senkire, és nem tér le
arról az ösvényről, amely az élet céljához,
az igazi boldogsághoz vezet...

Mint ahogy az orvosok kéznél tartják
a műtéthez szükséges eszközeiket, úgy te
is mindig tartsd kezed ügyében isteni és
emberi tulajdonsagaidat. Mindenben —
még a legcsekélyebb dologban is — úgy
járj el, hogy ne feledd: a kettő kapcso-
latban áll egyrénissal. Mert semmi emberi
dolgot nem intézhetsz el jól, hogy ne hi-
vatkoznál az istenire. Ugyanez áll meg-
fordítva is...

Szeretnéd megtalálni a boldogságot?
Ha követed a józan ész szabályait, ha
buzgón, határozottan, békés lélekkel azt
teszed, amit a pillanat kíván, ha sem
jobbra, sem balra nem téved el tekin-
teted, ha nem nézel maszkok után, és
cselekedeteid összhangban állnak a ter-
mészettel, ha minden szavad a hősi idő-
ket felidéző igazság jegyében születik, ha
semmit sem vársz, és semmitől nem re-
megsz, ha megörzöd lelked és szellemed
tisztaságát— akkor biztos lehetsz benne,
megtalálod, amire annyira áhítottál: a
boldogságot. Ebben senki meg nem aka-
dályozhat.

Gracián:

Arról, aki nem remél és
nem vágyakozik...

Legyen kívánnivalód. Enélkül boldogságodban is szerencsétlen leszel. A test lélegzik, a lélek vágyakozik. Ha mindent megkapnál, kiábrándulnál a már megszerzettből, és még többre áhítanál. Mert kell a léleknek, akár az értelemnek, egy kis megszereztnivaló, ami elteti a vágyat és a reményt. A boldogság csömöre halál.

Az igazi boldogság eltet és reméltet. Amikor kiégnek a vágyak, velük pusztul a boldogság ígérete is. Aki már nem remél, aki már nem kíván, annak félnivalója is akad. Boldogtalan boldogság az övé. Ahol a vágy végződik, ott kezdődik a félelem.

Tatiosz:

Szókratész boldogsága

Szókratész, a görög bölcs magas erkölcsi elveket hirdetett, és azok szerint élt mindhalálig, szerényen és igénytelenül. Még cipőt sem hordott, mezítlen lábakkal rőtta Athén utcáit. Naponta betért a Plákára, hogy gyönyörködjen a sok színes áruban.

Alkibiádész megkérdezte egyszer,

bogy minek teszi ezt. Szókratész így válaszolt:

— Azért járok a Plákára, hogy megnézzem mindazt, ami nélkül tökéletesen boldog vagyok. Birtoklás, szerzés, hírnév és dicsőség, amire vágytok — ezért nem találjátok meg a boldogságot. A boldogság nem azt jelenti, bogy valamit megszerezünk hanem azt, bogy tudjuk, mire nincs szükségünk.

Seneca:

Az erény boldogsága

Epikurosz azt tanítja: az erényes ember boldog, mert a boldogságát az erényből fakadó gyönyörteljes érzés teremti. Meg azt is állítja: nincs boldogság gyönyör nélkül. Utána pedig: az erény boldogít, de nem tesz teljesen boldoggá.

Hogyan lehetséges ez? Én még nem jöttem rá. Hisz a boldog életnek mindene megvan, ami a boldogsághoz kell; vagyis a boldog élet egyszerre boldog és a legboldogabb....

Ha megnevezel valakit, aki másoknál boldogabb, akkor meg tudsz nevezni a boldogabbnál még boldogabbat. De a legfőbb jónál jobbat nem ismerek, fölötte nincs már több lépcsőfok.

A boldog ember — az erény embere, és higgy Epikurosznak: aki erényes, az valóban boldog. Az erény nem fokozható, nincs jó erény és jobb erény. Egyetlen erény van: az erény. Erényed feljogosít: élj boldogul!...

Erasmus: Tudatlanul élni...

A Balgaságnak köszönhetjük az élet javait is. Az mind semmi, hogy nekem köszönhetitek az élet kútforrását, bebizonyítom nektek, hogy én ajándékozom az élet minden édességét. Minek nevezzük az emberi életet, ha elveszük belőle az édes élvezeteket? Hallom, tapsoltok. Tudhattam volna, hogy nem akad köztetek egy bölcs sem, helyesebben egy balga, ki ne volna egy véleményen velem. Még a sztoikusok sem vetik meg az élvezetet, bár szorgalmasan szapulják a tömeg előtt, pusztán azért, hogy a többieket elriasztva maguk bővebben élhessenek vele. De mondjátok meg nekem: van-e az életben vidámabb, derűsebb, bájosabb, ízesebb, kellemesebb, csodálnivalóbb az élvezetnél? Ő az élet sava-borsa, a Balgaság fűszere. Még a jó öreg Szophoklész is, akit nem magasztalhatunk eléggé, ily dicséretet zeng róla: „Tudatlanul élni mily gyönyörteli.”

Petrarca: A boldogságról

Öröm: Boldog vagyok.

Ész: Ezt mondta magáról a nagy Pompeius is, mikor orgyilkosai karddal támadtak rá. Pedig valljuk meg, soha nem volt boldog, még akkor sem, amikor a legboldogabbnak tűnt, amikor élete ragyogó fényben pompázott.

Öröm: Boldog vagyok.

Ész: Boldog vagy, miközben úgy élsz, mint az otthontalan vándor, a kü-

lönös távfutó. A rögzös utat végigjárva valóban az lehetnél, ha közben ezer veszély nem térítene el utadról...

Öröm: Lelkem azt súgja: én mégis boldog vagyok.

Ész: Jól tudom, miféle boldogságról beszélsz, de csak ámítod magad. Miként a költő írja: a boldogság — nyomorúság. Azt mondd, lelkedben érzed a káprázatot, de ez meg nem igazi boldogság, a neve is mutatja: képzelet, fantázia, de út lehet az igazi boldogság felé. Nem titkolom csodálkozásomat, amikor a boldogság ígézetében ringatod magad. Az emberek sok dologban bölcsen látnak, de ha boldogságról esik szó, szemüket fátyol fedi. Vélt boldogság az övéké, mert azt hiszik, hogy dolgok embert boldoggá tehetnek. Nem akarnak tudni róla, hogy amijük van, az ingatag és mulékony. De vannak mások, akiknek az erény jelenti a boldogságot. Magam sem tagadom, hogy ők közelebb állnak hozzá, de életük örökös harc: az erény és a kísértések harca. Sajnálom őket, mert tévelyegnek, hisz biztonság nélkül nincs boldogság.

Öröm: Én mégis úgy látom, hogy boldog vagyok.

Ész: Már válaszoltál is magadnak. Ha a tévedés boldoggá tenne, kevés ember volna boldogtalan. A tévedés szülte öröm hamis és kurta. Csak az igazság szilárd. A tévedés: füst és árnyék, mely kezedből elillan. De eljön majd a kor, mely az árnyakat elhajtja, s a leplet lerántja a hamis örömökről, véget vet az ábrándoknak, és megmutatja a boldogság valódi értékét...

Buddha

Tanítása a boldogságról

— Így érvel az ostoba: ez a föld az enyém, ezek itt az én gyermekeim. Ime minden együtt van, hogy teljes legyen a boldogságom — mondta Buddha a tanítványainak.

Hallgatói megkerdezték:

— Miért ostoba az efféle gondolkodás?

— Mert aki ezt mondja, az azt sem érti, hogy még ő maga sem a saját tulajdona. Valójában semmit sem birtoklunk, csak őrizzük egy ideig. Aki képtelen a dolgokat továbbadni, azt a dolgok birtokolják. Bármilyen legyen a kincsed, úgy tartsd a kezvedben, mintha vizet markolnál. Ha a tenyeredbe zárod, összenyomod; ha magadhoz láncolod, a lényegétől fosztod meg. Tartsd szabadon, és örökre a tied marad. Ez az igazi boldogság!

Hamvas Béla
Ünnep és közösség

Mintegy száz évvel ezelőtt néhány költő és gondolkodó elkezdte hirdetni, hogy a lét szenvedés. A tanítás régi volt és meglepő. Az elsők, akik erről beszéltek: Byron, Leconte de Lisle, Schopenhauer, Poe, Kierkegaard, Baudelaire azt mondták, amit az őskínaiak, a hinduk, egyiptomiak, görögök, őskeresztények. A tanítás hamar terjedt, és az életörömfelfogást rongyokra tépte. Ma már nagyobbára mindenki tudja, hogy semmi

okunk sincs az élet szép, igaz, jó, nemes és vidám voltában hinni.

A dolog nem azon múlik, hogy arcunk megráncosodik, mint ötezer éve a kínaiaké; nem attól, hogy a boldogság használt el bennünket; szemünk megtörik, agyunk elfárad, gerincünk meghajlik, elkezdünk unatkozni, magunkra maradunk és meghalunk, mint a görögök, hinduk, régi keresztények.

Az öregasszony csontos, bütykos, aszott, száraz, remegő keze nem azért ilyen, mert sokat dolgozott. A kéz az öröm után nyült. Arc sosem tud ilyen megrendítően és megsemmisítően őszinte lenni. A kéz I áttán a világ legoptimistább I énye is megszeppen. Végül mindnyájunk keze ilyen lesz, ilyen szomorú, fáradt, tanács-talan, elhagyatott, szegény, öreg kéz. Az egyetlen, amit az ember tehet, mint Dosztojevszkij, leborul előtte és nyög: nem előtte, hanem az egész emberiség szenvedése előtt!

Amikor mintegy száz évvel ezelőtt újra észrevették, hogy az élet szenvedés, semmi egyebet nem vettek észre, mint az öregasszony kezét. S a helyzet azóta csak annyiban változott, hogy az emberiség egy része kitart az optimizmus mellett. Mindenekfölött ragaszkodik annak I átszatához, hogy az élet öröm...

A legenda beszéli, hogy nagy bölcs addig imádkozott, amíg elérte, amit kívánt: a mennyországba léphetett az üdvözültek közé. Teijes napot tölthettek itt a boldogok között, napkeltétől napnyugtáig élhettek ellziumi életet. Az első bölcs az élményt nem bírta el, és belehalt; a második elméjében megzavarodott; a harmadik az élményt magába zárta, őrizte élete végéig, s a megszerzett boldogságot magának tartotta meg. Csak a negyedik bölcs távozott egészségesen

és épen, mert a látottakat arra használta fel, hogy azon, aki hozzáfordult, segítsen. A szenvedés köréből mindenki szabadon kiléphet, ahogy tud, és a boldogságot elérheti. De azoknak, akik az üdvözültek világát megismerik, negyed-része a nagy élményt nem tudja elviselni, és belepusztul. Mindennap látni olyan embert, aki a mennyország kapujában összeesett és meghalt. A másik negyed-rész megkótyagosodik. Ilyen fanatikus bolondot is látni eleget. A harmadik negyed-rész a boldogságot magába zárja és önmagának tartja meg, és nem ad belőle másnak...

A boldogságot csak a negyedik bölcs bírta el. Mert a gazdagságot, örömet, tehetséget meg szabad szerezni, de jaj annak, aki hozzá nem elég erős. Egy-része belehal, egyrésze eszét veszti, egyrésze a kincset magába ássa, és senkinek sem ad belőle. Az ellziumi kertek fénye benne sötétséggé változik. A boldogságot csak az bírja el, aki elosztja. A fény csak abban válik áldássá, aki másnak is ad belőle...

Amit szerzel, amit elérsz, amit tudsz, amit átélsz, osszad meg. Az egész világ a tied. Szabad vagy a kövektől az éterig. Ismerd meg, hódítsd meg, senki se tiltja, de jaj neked, ha magadnak tartod. Amiből másnak nem adsz, legyen az arany, iszappá válik; legyen szent fény, átokká válik; legyen gyönyör, halállá válik...

Marcus Aurelius:
Egymás kedvéért születtünk...

Légy szerény és megfontolt, életed legyen a biztosíték ehhez. Ha már rájöttél, mi az élet célja, aszerint élj, hogy ben-sődnek megfelelj; lényegtelen, mit gondolnak felőled. Érd be azzal, hogy hátralévő napjaidat — bármennyi van még hátra — éned belső parancsának megfelelően morzsolod le...

Annyi tévelygés után végre rájöttél, hogy a boldogságot meg nem lelheted a gazdagságban, a hírnévben, az élvezetben, de a képmutató szeretetben sem. Hol lakik hát? Az emberi természet megkívánta tevékenységben, a rossz dolgok megváltoztatásában, a szív megelégedettségében, az értelmes és érzelmes kapcsolatokban...

Ha sorsod valakivel összekötöd, tudd, hogy mit vall az az ember a jóról és rosszról. Amint nem veheted rossz néven, hogy a fügefa fügét terem, így azon sem szörnyülködhetsz, ha az emelkedett lélek a jóra, a romlott pedig a gonosz-ságra hajlik... Mégse vádolj senkit! Ha teheted, igazítsd helyre mások hibáját; ha nem teheted, fogadd el őket olyannak, amilyenek. Míg tőled függ, amit teszel, magad felelsz érte. Ha mástól függene, kit vádolnál? Az atomokat vagy az isteneket?

Minden lény valamire született: az ember, az ökör, a szőlő és a kő is tudja a maga szerepét. Emberrel semmi nem eshet meg, ami nem emberi; ökörrel, ami ökörhöz, szőlővel, ami szőlőhöz, kőhöz, ami kőhöz nem illik...

Aki nem tudja, mi a világ, az nem tudja, hol van ő maga. Aki nem tudja, mire született, az nem tudja, kicsoda ő tulajdonképpen, és mi a világ.

Másokkal együtt lelegezzük be a körülöttünk szétáradó levegőt. Az emberek egymásért születtek. Vagy formáld őket, vagy túrd el valamennyit, ha a

boldog élet után sóvárogsz...

Petrarca

A hatalomról

Öröm: Nagy hatalmasság vagyok.

Ész: Tehát nagy az irigyeid száma is.

Öröm: Tömérdék hatalmam van.

Ész: És sok a veszedelem körülötted.

Öröm: Roppant hatalmú vagyok.

Ész: Fáradalmaid véget nem érnek,
gondjaid kibogozhatatlanok.

Öröm: Sokat megtehetek.

Ész: Amennyiben többet tehetsz
mások ellenében, mások is többet
tehetnek ellenedben.

Öröm: Ez a hatalom csúcsa.

Ész: Ha nagyobb a hatalom, sok
függ Fortunától. Nagy farakásban pusztítóbban dühöng a tűzvész. Nagy bőség
nagy kaput nyit a veszedelem előtt.

Ritkán látsz porig nyomoritva olyant,
aki nem volt előtte nagyon szerencsés.
Ismeretlenségben élő ember nem ismer
veszteséget...

Öröm: Hatalmas vagyok: van házam, katonám, kincsem.

Ész: A valódi hatalomnak erény az alapja. Ha az alapot megrengeted, minél nagyobb az építmény, annál előbb dől romba. Hiába töltöd meg kincssel a házad, hajóhaddal a tengert, ha közben lelkeddel a belső ellenség háborúzik, és végül legyőz. Ha azt akarod, hogy valóban hatalmas légy, fékezd meg belső ellenségeidet: úzd el a haragot, a kapzsiságot, uralkodj kéjvagyadon — és végül győzd le önmagad: hired és lelked igazi ellenségét...

Öröm: Hatalmam kiválóan megsziárdult.

Ész: Ugyan milyen alapon? Homo-

kon? Hullámokon? Szélben? Vagy a Fortuna kerekén, mint hinni szokás? Kérlek, hagyj fel a magadra vállalt ok-talan bizakodással: szilárd hatalom nem létezik. Hogy jobban értsd, mire gondolkok, hozzáteszem: semmilyen hatalom nem hatalmas.

Gracian: Legyünk szentek!

Röviden: legyünk szentek. Ez a két szó mindent elárul. Az erény minden tökély foglalata, minden boldogság közép-pontja. Ki birtokolni tudja, érdemessé lesz a jóra, a boldogságra. Az erény értelmessé tesz, éles eszűvé, okossá, bölccsé, bátorrá, meggondolttá, becsületessé, szerencséssé, rokonszenvessé, igazzá es mindenki szemében naggyá. Három kiválóság szerzi meg a boldogságot: a szentség, az egészség és a bölcsesség. Az erény az ember kis világ-egyetemének fénylő napja, amelynek felét lelkiismerete alkotja. Ha makulátlan, Istennek, embernek tetsző. Nincs más szeretetre méltó dolog rajta kívül, és nincs alantasabb az ő hiányánál. A képességet, a nagyságot erénnyel kell mérni, nem pedig szerencséivel. Az erénynek nincs szüksége másra, elég önmagának. Az élő szeretetre méltóvá teszi, a holtat feledhetetlenné.

Seneca: Labirintus

Miben tévednek hát az emberek, noha mindannyian a boldog életre vágnak? Abban, hogy a rávezető eszközöket fogadják el helyette, s mialatt keresik, menekülnek előle. Bár a boldog élet lényege a szilárd biztonság és a boldogságba vetett rendületlen bizalom, mégis összegyűjtik az okot a nyugtalankodásra. Az élet csapdákkal teli útján nemcsak viszik ezt a poggyászt, hanem magukkal vonszolják mindenüvé. Így a keresett céltól egyre csak távolodnak, s minél több fáradságot fordítanak arra, hogy elérjék, annál inkább hátrább sodródnak tőle. Miként a labirintusban rohanókkal történni szokott: éppen a gyorsaság bonyolítja bele őket...

Tatiosz: Tartalékok

Mindenből kettőt tartsunk kéznél, ami az élethez kell. Ekkor az életünk is kétszer annyit ér. Két mosolyunk, két kedves szavunk legyen egy helyett; megkettőzött szeretet, türelem, jóindulat az élet mindennapos kellékei. A jóból, a kellemesből tartalékunk legyen, hisz kétszeresen kell azt osztogatnunk. A természet bölcsen gondolkodott az egyről: meg egyet rendelt melléje, hogy törekénységétől megóvja. A férfihez nőt, a nőhöz férfit. Az emberhez embert. A szeretethez szeretetet.

Mindenből kettőnk legyen. Így ha apadna a szeretet, fogyna a türelem, csappanna a jóindulat, ott a tartalék a kezünk ügyében. Tudjuk, hogy hol keressük őket, és boldogságunk is megdup-

lázódik.

Stendhal:

Az elérhető boldogságról

A boldogság, amire vagyunk: különféle ellentétes adottságok egysége. Az egyén számára: reménykedés félelem nélkül, cselekvés nyugtalanság nélkül, dicsőség rágalom nélkül, szerelem álhatatlanság nélkül. A képzelet megszépíti azt, amit birtoklunk, és eléri, hogy ne sajnáljuk azt, amit elveszítettünk. Ime: a lehetetlen boldogság. S mi éppen hogy erre vagyunk. Az elérhető boldogság az az állapot, amelyben védve volnánk a nagy szenvedésektől.

III. Frigyes:

Intelem

Tanulj meg panasz nélkül szenvedni: ez az egyetlen, amire taníthatlak.

Anatole France:

A legnagyobb jótevők

A boldog emberek nem sokat tudnak az életről. A fájdalom az emberek nagy nevelője. Ő az, aki a művészetekre, a költészetre, az erkölcsre tanította őket; ő az, aki a hősiességet és könyörületességet sugallta nekik; ő az, aki értéket adott az életnek, amikor megengedte, hogy áldozatul ajánljuk fel; ő az a magasztos és jóságos fájdalom, aki a szerelembe beleoltotta a végtelenséget... Nincs nagyobb a világon a fájdalomnál. De ha csakis a fájdalom létezne a földön, nem tudnád megkülönböztetni a boldogságtól, mint ahogy az éjszakának sem volna neve, ha sohasem kelne fel a nap.

Gracián: □

Ne becsüld le a bajt!

Ne becsüld le a bajt, mert kicsi. Sohasem jön magában: bajt bajhoz láncol az élet, miként a szerencse sem jár egymagában. Jó és rossz rendesen odamegy, ahol már van belőle, mint ahogy az emberek is elfutnak a boldogtalanok előtt, úgy szívesen időznek a szerencsések társágában. Még a galambok is — ámbár ártatlanul teszik — a legfehérebb toronyra szállnak. A szerencsétlent minden elhagyja: legelőször önmaga, majd esze, végül a hite is. Ne hívd magad ellen a leselkedő balszerencsét. Egy botlás még nem minden, de könnyen zuhanás lehet belőle, és az még nem a vége: a vége láthatatlan. Mint ahogy nincs tökéletes jó, úgy nincs fenéig rossz sem. Amit az Ég küld, orvosold türelemmel; amit a föld, azt bölcsességgel.

Erasmus:

A balgaság az élet fűszere

Ideje már, hogy belássátok — Homérosz is így cselekedett, mikor elhagyva az égi planétákat leköltözött a földre —, az én segítségem nélkül nem lesz részetek egy szemernyi boldogságban sem. Láthatjátok, hogy az emberi nem teremtője mennyire vigyázott arra, hogy a Balgaság fűszere ne hiányozzék az életből. A sztoikusok szerint: bölcsnek lenni nem egyéb, mint engedni, hogy az ész vezessen bennünket; viszont balgának lenni annyi, mint a szenvedélyek által vezettetni. Ha pedig meggondoljuk, Jupiter bőkezűen osztogatta a szenvedélyeket, bőkezűbben az észnél. Hogy az élet ne legyen szomorú és vigasztalan. Ész és szenvedély úgy viszonylik egymáshoz, mint bolha az elefánthoz. Jupiter az észet a fej egyik kis szögletébe száműzte, a test többi részét pedig átengedte a szenvedélyek otthonául. Aztán rajuk ültetett két dühös tirannust: a haragot és a kéjvágyat. A harag keblünk fellegvárában trónol, láncra veri magát a szívet is, az élet forrását. Nem így a kéjvágy, az ő birodalma hatalmas, hiszen az egész testet az uralma alatt tartja. Hogy velük szemben mennyit ér az ész, azt a mindennapi élet bizonyítja: az egyetlen, amit tehet, hogy rekedtre kiabálja magát, miközben az erény szavát hirdeti fennhangon. De a harag és a kéjvágy túlkiabálják őt, az ész pedig beleun erényébe, és megadja magát.

Hermann Broch: Játék

Az élvezet a szépség játéktörvénye,
élvhajhász, buja, változhatatlan: játék,
amelyben eltékozoljuk a szépséget; a
valóság határán kezdődik es végződik, ő
az, aki elúzi az időt, de nem hozza meg
a boldogságot...

Kierkegaard: Vágyakozás a boldogság után

De mi is a vágy? A költők s a nyelv a
„börtön” szót rímeltetik ezzel. Mintha
csak az tudna vágyakozni, aki börtönben
ül. Mintha az nem ismerné a vágyat, aki
szabad. Szabad vagyok. Szabad, mint a
madár. Vágyakozom, ha hozzád me-
gyek, vágyakozom, ha távozom tőled, és
akkor is vágyakozom, ha melletted ülök.
De vágyakozhatunk-e az után, amit birto-
kolunk? Igen, hisz megtörténhet, hogy a
következő pillanatban már nem a miénk.
Vágyam örök türelmetlenség. Nincs
elég erőm ahhoz, hogy egyetlen pil-
lanatra is távol legyek tőled, mint ahogy
szenvedve viselem, ha mellettem vagy,
mert elveszíthetlek. S most, hogy ezt
kimondtam, már el is veszítettelek. Mert
így akarom, mert így lehetsz igazán az
enyém: boldogság.

Tatiosz:

Mennyek és pokol

A mennyben csak gyönyör van, a pokolban csak siralom. De neked mindkettőből kijutott, hisz a földön élsz, mennyek és pokol között. A sors kettős játékot űz veled: ne varj tőle csak boldogságot, a másik kezében balszerencsét tartogat. A földi lét egyszerre menny és pokol, mégis tudd, hogy sokat ér. Rajtad múlik, melyiket választod. Nyisd ki szemed, tárd ki szíved: ami látható és érezhető, a tied, ha észreveszed... Abból végy, ami kéznél van, mert bánat a szívnek távoli dolgok után vágyódni, kövesd e tanácsom. Élj úgy, hogy jutalmad méltó legyen az emberhez.

Gracián:

A csodaember

A csodaemberhez három dolog kell, a legfőbb Adakozó három nagy ajándéka: termékeny szellem, mély ítélőképesség, emelkedett, vidám jellem. Nagy előny a jó felfogás, de még nagyobb a helyes gondolkodás. Az ész ne a hátgerinc vagy az orr viselje, mert az előbbi szúrós, az utóbbi fennhéjázó. Húszas éveinkben az akarat, a harmincasokban a szellem uralkodik. Ha elértük a negyvenet, ítélőképesség lesz a mi urunk. Vannak elmék, amelyek úgy szórják a fényt, mint a nap a sugarát, és estére kihunynak. Vannak olyanok is, amelyek nappal nem vibrálnak, és ha rájuk köszön az éjszaka, mint a hiúz, sötétben

jobban látnak. És vannak alkalmi elmék,
akik viszont rábukkannak a célszerűre.
De mit érsz bármelyikkel is, ha ter-
mékeny szellemed, éles elméd nem fű-
szerezi öröm és boldog megalégedettség?

Voltaire: **A boldogságról**

Ha a boldogság azonos vona az élet
egynémely örömével, akkor valóban
ismernénk a boldogságot. De ha csak a
csábító, kellemes, zsongító érzések
szakadatlan sorát csúfoljuk e néven,
akkor a boldogság nem e földgolyóra
termett, másutt keressétek!

Stendhal: **Szenvedélyek**

Igyekszem kitépni lelkemből egy csomó
hamis szenvedélyt. Hamis szenvedélynek
azt nevezem, amelyik egy helyzetben
boldogságot ígér, de olyant, amelyet nem
lelünk meg, amikor elérjük.

Seneca:

A legfőbb jóról

Mi hat a jó? A tudás. És mi a rossz? A tudatlanság. Aki tud, az az alkalomnak megfelelően elfogad vagy visszautasít bármit. Nem retteg sem ettől, sem attól, ha a lelke elég nagy, akkor legyőzhetetlen...

Tudni valamit: művészet — az emberi és az isteni világ megismerésének művészete. Ez a legfőbb jó. Ha birtoklod, az istenek társává emelkedsz... Az út egyenes, hiszen a természet vezet az istenség szintjére.

A pénz nem tesz egyenlővé Istennel: Istennek nincs pénze. A bíborszegélyű tóga sem tesz Istenné: Isten meztelen. Lihegés a hírnévért és a magad mutogatása is eltávolít tőle: az Istent senki sem ismeri. Ha hordszéken cipelteted lomha tested, méginkább istentelen leszel, mert Isten úgy hatalmas, hogy nem kell neki hordszék. De a szépség és az erő sem tehet boldoggá, hiszen egyik sem állja ki az idő próbáját.

Tudod-e, mi az, mi mindenek felett a legnagyobb erő? A lélek: a hajlíthatatlan, az alázatos és a nagy lélek. Minek neveznéd, ha nem az emberben vendégeskedő istenségnek? Lelked éppúgy kerülhetett volna egy római lovag testébe, mint egy libertinuséba, vagy egy rabszolgáéba. Mert mit is jelent az, hogy lovag, libertinus és rabszolga? Becsvágyból, méltatlan hencegésből született elnevezések. A földről lehet leginkább az égre emelkedni. Tudd ezt mindig, és „formáld magad ekként Istenhez méltónak.”

Márpedig Istenhez méltó sem arany, sem ezüst nem tehet: aranyból, ezüsből

nem lehet Istent megalkotni.

Petrarca: A pénzről

Fájdalom: Elvesztettem a pénzemet.

Ész: Csak fölébredtél. Csak álmot ad, hogy a tied.

Fájdalom: A pénz, amit szerettem, elveszett.

Ész: Nem azt dicsérem, aki szereti, sem azt, aki gyűlöli a pénzt, hanem azt dicsérem, aki ismeri annak mulandóságát, és kerüli a kapzsiságot. Ugyanis ha valaki szereti az aranyat, az bátortalan; s ugyanígy: ha valaki nem tudja elszenvetni azt, az gyöngé lélekre vall, mert nem bízik önmagában, és fél, hogy a ragyogás az uralma alá veti. Biztos ügyben híres tanúkat állítok eléd. „Az a nagy ember — mondja Seneca —, aki a cserepet úgy használja, mintha ezüst volna; de az sem kisebb, aki az ezüsstel bánik úgy, mintha cserép volna.” Cicero pedig ezt vallja: „A gazdagság szeretete kicsinyes, szűk látókörű lélekre vall. És nincs — folytatja ugyancsak ő —, ami tisztelte méltóbb, nagyszeűbb volna, mint megvetni a pénzt, ha nincs; ha pedig van, azt jótékonyságra, bőkezűségre fordítani.”...

Fájdalom: Elvesztettem a pénzemet, amit úgy szerettem.

Ész: Rút szeretettől szabadultál meg. Mert ha a pénzt szereted, a fösvényiséget szereted. Minél kevésbé szereted emezt, annál kevésbé kívánod a gazdagságot. Kevesebbre vágyik, akinek semmije sincs — mondja a költő —, és kívánatos volna, ha az emberek elveszitenék azokat a

nagy javakat, amelyekhez csak gond, baj és sírás tapad.

Fájdalom: Elvesztettem életem édes oltalmát: minden vagyonomat.

Ész: Csak a keserű pusztulást veszítetted el. Sokkal többen pusztultak el gazdagság, mint ínség miatt. Élj szerényen és boldogul!

Voltaire:

A legfőbb jó

Az ókorban sokat vitatkoztak a legfőbb jóról. Ugyanennyi haszna lett volna, ha arról elmélkednek, hogy mi a legfőbb kék, a legfőbb vagdalt hús, a legfőbb menés, a legfőbb olvasás és így tovább. Mindenki úgy tesz jót, ahogy tud, és annyit, amennyire a maga módján képes..

A legfőbb jó az, ami oly nagy élvezetet okoz, hogy képtelen vagy bármi mást érezni rajta kívül. Éppígy a legfőbb rossz minden más érzéstől megfoszt. Íme, az emberi természet két véglete, mindkettő csupán egyetlen pillanatig tart. Krantór, a nagy meseköltő azt írja, hogy az olimpiai játékokon felbukkant a Gazdagság, a Kéj, az Egészség és az Erény, hogy egymással birokra keljenek az almáért.

A Gazdagság így szól:

— Én vagyok a legfőbb jó, mert általam mindent megszerezhetsz.

A Kéj ekképpen cáfolt rá a Gazdagságra:

— Engem illet az alma, hiszen a gazdagság csupán ahhoz kell, hogy általa eljuss hozzám.

Ekkor az Egészség emelkedett szóra:

— Nélkülem nincs kéj, így haszontalan a gazdagságod.

Az Erény pedig így érvelt:

— Az arannyal tele erszénnyel, rendíthetetlen egészségben, a legnagyobb gyönyörök közt is nyomorult vagy, ha helytelenül élsz.

Platón almáját Krantór az Erénynek adta meséjében.

Ám e kedves történet nem oldja meg a legfőbb jó kérdését. Az erény ugyanis nem valamiféle ló, hanem kötelesség. Semmi köze a kellemes vagy a fájdalmas érzésekhez. Az erényes ember, ha vesekő vagy köszvény bántja, ha minden oltalomtól megfosztják, ha nincs se barátja, se kenyere, ha üldözik, ha láncra verik — igencsak boldogtalan. Míg a zsarnok, aki sanyargatja, éppen új kedvesével hempereg baldachinos ágyán — igencsak boldog.

Nos, válaszolj, kit becsülsz többre: a sanyargatott bölcset, vagy zsarnokát? Mondd ki bátran, melyiket szereted, és melyiket gyűlölsz?

Ha az erényes szerencsétlent becsülsz inkább, egy újabb kérdést szegezek neked: tudod-e, hogy a láncra vert bölcs dühöng méltatlan helyzetében?

Gracián:

Az érettségről

Az érettség a lélek mélyén ragyog, de még inkább az erkölcsökben. Az anyagi súly teszi becsessé az aranyat, az erkölcsi az embert. A képességeket feldíszíti, s ez tiszteletet ébreszt. A józanság: a lélek homlokzata, a higgadtság: nyugodt méltóság. Az érett ember szavai példabeszédek, tettei teljesítmények. Mindenki annyira ember, amennyire érett. Az ilyen folyton gyarapszik a bölcsőtől a sírig.

Petrarca: A gazdagságról

Öröm: Roppant nagy a vagyonom.
Ész: Vigyázz, nehogy te légy a vagyonodé, s ne a vagyonod a tiéd. Vigyázz, hogy ő szolgáljon neked, és ne te őneki. Mert ha nem tudnád, több az olyan ember, akit a kincsei bírnak, mint aki a kincseit bírja. Több a „vagyon embere”, mint az olyan, aki vagyonnal rendelkezik. A kapzsiság és a lélek sivársága teszi az urat szolgálóvá. Tudod te is, mi haszna van a pénznek, ez pedig csekély: hogy általa a legszükségesebbhez hozzáférhess. Ami túllépi a mértéket: nem gazdagság többé, hanem kötelék és bilincs; nem ékesítője a testnek, hanem béklyója a léleknek, halmaza a gondnak, ijedelemnek és hiánya a boldogságnak...

Hamvas Béla: Hétköznapi mitológia

Az egész világon csak igen kevesen voltak, akik a hétköznapi kicsiny és közönséges mitológiáját megértették, és tudták, hogy mit jelent reggel fölkelni, mosdani, reggelit készíteni, dolgozni, sietni, bosszankodni, sértődni — szürkén, gépiesen, átlagosan, megdöbbentően józanul és hazugság nélkül és minden pátoszt kizárva. Csak egészen kevesen voltak, akik tudták, hogy ami egy napon az utcán, otthon, a boltban, a műhelyben történik, nem egyéb, mint ami századok alatt az egész világegyetemben történik. Ahhoz, hogy az ember a hétköznapi isteni közönségességét és józan mitológiáját észrevegye, fáradhatatlannak kell lennie, nem szabad sernyűlnie, s egy pillanatra sem szabad unatkozni, sernyűlni szabad kieresztenie kezéből az időt. Mindig van ok részvételre, csodálatra, segítségére, nevetésre. A hétköznapi mitológiájának erénye az éberség...

Gracián:
Éljünk a mában!

Még a tudás is a divatnak hódol. Ám ahol a divat a nemtudást élteti, értenünk kell ahhoz, hogy tudatlanságunkat elhitessük. A gondolkodás és az ízlés idővel változó dolgok. Ne gondolkozz múlt századi fűvel, és ízlésed legyen mai. Az okos testével-lelkével alkalmazkodik a jelenhez, még ha jobbnak találja is a múltat.

Csak a jóságra nem érvényes ez, mert az erény, bármely századi is, mindig erény marad. Ma ugyan nem tudnak róla: az igazmondás és a szavatartás mintha más időkből maradt volna ránk.

A jó emberek egy szebb korban születtek, és alig akad hírvivőjük napjainkban. De ha imitt-amott mégis feltűnnék egy-egy ide született, korát tévesztett lélek, követőkre nem lel manapság. Boldogtalan századunkban ritkaság az erény, de a közönséges gonoszság is.

Élj úgy, ahogy lehet, nem pedig úgy, ahogy szeretnél. Amit a sors megadott, tartsd többre annál, amit megtagadott.

Kleanthész
mondja, és hisz is benne...

A boldogság az önmagán uralkodni tudó lélek tulajdona. Ki félelmek és fájdalmak nélkül él és cselekszik; hasznat, gyönyört nem hajszol; kedves, szelíd, állhatatos — nincs mitől tartania, megleli a boldogságot.

Thomas Carlyle:
Az emberi nagyságról

Az ember boldogtalansága, felfogásom szerint, nagyságából következik; boldogtalan, mert benne lakozik a végtelen, melyet minden igyekezete ellenére sem tud a véges alá rejteni.

Kierkegaard: Bevált jó tanácsok

Legtöbben oly buzgón hajszojják az életet, hogy elrohannak mellette. Úgy járnak, mint az a törpe, aki egy megszőktetett hercegnőt őrzött kastélyában. Egy napon ebéd után lefeküdt aludni. Mikor egy óra múlva felébredt, a hercegnő eltűnt. Gyorsan felhúzta hétmérföldes csizmáját, és egyetlen lépéssel messze túljutott rajta.

*

Panaszkodjanak csak mások arra, hogy gonosz a kor. Én arra panaszkodom, hogy nyomorúságos, mert nincs benne szenvedély. Az emberek gondolatai vékonyak és törékenyek, mondanivalójuk halvány, ők maguk pedig szánalmasak, mint a színtelen kankalin. Már ahhoz is szürkék, hogy bűnössé váljanak. Egy féregnél bizony bűnnek tartanánk, ha ilyen gondolatokat melengetne keblében, nem így az embernél, aki Isten képmására teremtetett. Milyen kár, hogy e pilledt vágyú, álmos szenvedélyű ember méltatlan a boldogságra!

*

A boldogság ajtaja nem befelé nylik, hogy nekirohanva beronthatnánk rajta; ellenkezőleg, kifelé nyílik, s ezért semmit sem tehetünk.

*

Minden emberiben van valami tökéletlen, ahogy minden alantasban van valami édes. Ahogy a kicsapongásban is ta-

lálhatsz erkölcsöst, az idilliben pedig buját, úgy boldogtalanságodba is vegyülhet parányi öröm. Ezért csupán emlékeztetni szeretnék: az örömök illanók, helyüket fénytelen napok veszik át. Egyedül a mulandóság örök.

Augustinus: Benned mérem, lelkem, az időt...

Vajon valaki meg tudná-e magyarázni könnyen és röviden, hogy mi az idő? Vajon gondolataidba merülve szavakba tudnád-e önteni azt, hogy mi az idő? Pedig mily gyakran csevegünk róla, semmit sem üdvözlünk nála kedvesebb ismerősként. Ha kimondjuk: idő, értjük a tartalmát. Értjük akkor is, ha mások ajkáról halljuk emlegetni. Ha senki nem kérdezi tőlem, hogy mi az idő, akkor tudom. Ha azonban meg kell magyaráznom, akkor nem tudom. Merészen állítom, hogy tudom: ha semmi el nem múlték, nem beszélhetnénk a múltról, ha semmi be nem következék, nem álmodhatnánk a jövőről. De érhetjük-e nyomát a jelennek, megfoghatjuk-e, megerinthejtük-e, ha a múlt már nem a miénk, a jövő pedig még csak a képzeletünkben él. Létezik-e csalfább és állhatatlanabb a jelennél? Megfoghatatlan káprázat, megállíthatatlan pillanat, múló boldogság ő, és mi életnek nevezzük. Mi volna, ha a jelen sohasem zuhanna a múlt szakadékába? Akkor minden

bizonynal nem beszélhetnénk időről,
csak örökkévalóságról...
Látom a hajnalt, és hirdetem a föl-
kelő napot. Amit látok: jelen van; amit
hirdetek: jövő. A múltról emlékeim van-
nak, a jövőről sejtéseim. Ámde tudásom
kevés ahhoz, hogy ez állhatatlan és csalfa
átmenettel — melyet jelennek, életnek,
célnak, boldogságnak csúfoltok — valamit
én is kezdeni tudnék. Az élethez tudás
kell, és nem elegendő okosat mondani
róla...

Én benned mérem, lelkem, az időt.
Te őrzöd emlékeimet, te töltöd meg
mindennapjaimat, tebenned születik meg
minden reménységem. Benned válik a
jövő ígérete megbecsült emlékekké. A
múlt-jelen-jövő földi káprázata vagy,
lelkem.

Marcus Aurelius: A jelenben élni...

Ne felejtsd el, hogy mindenki csak a je-
lenben él, ez pedig röpké pillanat, egyik
része már elmúlt, a másik fele meg
bizonytalan. Arasznyi az ember élete,
arasznyi a földzug, ahol élsz, de arasznyi
a legtovább fennmaradó hírnév is...
Az életszabályokhoz még egyet csa-
tolj: mindent, ami eszedbe jut, gondolj
végig, és írd le pontosan, hogy világosan
lásd a mezítlen valóságot, teljességében
és aprólékosan. Tudd a dolgokról, hogy
mi a nevük, mik azok, amelyekből ösz-
szeálltak, és amelyekre majdan szét-

hullanak. Mert semmi nem teszi nehezebbé a lelket, mint az életet úgy látni, ahogy van... Ha így cselekszel, megtudod, milyen erényre van szükséged ahhoz, hogy jóindulattal és igazságosan járd el; egyszerűbben: megtudod, mit kell tenned ahhoz, hogy boldog légy, s hogy boldogságod összhangban álljon a többiekével...

Gracián:
Ne élünk gyorsan!

A dolgokat beosztani annyi, mint helyesen élvezni. Sokan még javában élnek, pedig boldogságuk már befejeződött. Valódi örömeikre ügyet sem vetnek, csak mikor túljutottak rajtuk, akkor szeretnének visszafordulni. Ők azok, akik az életet postakocsin teszik meg, s az idő száguldását megtoldják a szívük szerinti loholással. Legszívesebben annyit habzsolnának egyetlen nap alatt, amennyit más az egész életében sem tud megemészteni. Minden gyönyörűségben előtűnk járnak, előre felfalják a következő napot. Sietnek, loholnak, nyargalnak, mértéket semmiben nem ismernek. Még a tudasvágyban is mértéket kell tartani, mert nem érdemes azt tudnunk, amit tudni nem jó. Több nap, mint öröm. Legyen az ember az élvezetekben lassú, a cselekedeteiben gyors. Mert a tettek megtéve jók, ám az örömek bevégeződve rosszak.

Petrarca:

A jobb időkre való várakozásról

Remény: Jobb időket remélek.

Ész: Minden idő jó, mivel az idő alkotója mindenkor egyformán jó. Csak-hogy ti a jó időt mindig rosszul használjátok fel. Hass oda, bogy az emberek jók legyenek, és jók lesznek az idők is.

Remény: A boldogtalanság, hiszem, hogy véget ér, és hiszem, hogy boldogabb idők következnek.

Ész: Minden idő elmúlik, és vissza sohasem tér, de erénnyel, iparkodással, nemes dolgok művelésével féken tartható. Nem úgy, bogy megragadod és belekapaszkodsz, hanem emlékedbe vésed: hisz nincs édesebb, mint emlékezni a jól eltöltött évekre. De akik az életet alvással, henyéléssel, magányban töltik el, akik komisz szokások rabjai, a nyomorult időt és a terrnéstetet vádolják, hogy napjaik boldogtalanok, miközben hibáikat rejtegetik. Nern új dolog ez!...

Remény: Boldogabb időkben reménykedem.

Ész: Ennek egy útja van: sose várj a boldogságra, hanem élj boldogan. Tedd a magad lelkét boldogabbá, s ezt erény nélkül nem teheted meg. Ha azonban megteheted — mert erényes vagy —, minden boldog lesz, és a szomorúság immár semmi.

Remény: Jobb időkre várok.

Ész: Bárcsak bekövetkeznének! De lehet, hogy amire vársz, egyszer eljön, de te már nem leszel. Mennyivel jobb helyesen élni azzal, amid van, semmint szorongva vámi arra, ami talán soha el nem jó, s ha mégis eljönne, nem te leszel az, aki megpillanthatod.

Tatiosz: Hinni kell...

Hinned kell a boldogság lehetőségében, hogy csakugyan boldog légy. Az vagy, amit gondolsz, és csak azt tudod elgondolni, amiben hiszel. Ne gondolj a hanyatlásodra, mert bekövetkezik. Ne gondolj a veszteségre, mert veszteségek érnek. Ne gondolj a szomorúságra, mert lelked sötétségbe borul. Ne gondolj a rosszra, mert a mélybe taszít. A jó gondolat: ajándék, szárnyalás, magasba vágyódás, felemelkedés...

Élni csupán a legtisztább vágyak szerint érdemes. Attól függően, hogy vagyaink keserűek vagy édesek, fanyar vagy boldog lesz az életünk. Képzeld el, amit kívánsz, és kívánd, amit elképzeltél. A boldogság vágy, a képzelet, hit, a cselekedet megvalósulás.

Gracián: Önismeret és érdemek

Ismernünk kell önmagunkat: lelki alkunkat, tehetségünket, ítélőképességünket, hajlamainkat. Nem lehet ura önmagának, aki nem ismeri magát. Az arcnak van tükre, a léleknek nincs. A legszerencsésebb, ha külső képünket elfeledjük, a belsőt megőrizzük és tökéletesítjük. Mielőtt bármibe belefognál, ismerd meg éned határait, lelkierődöt;

vedd fontolóra képességeidet, akkor nem csatlakozhatsz...

Légy úr szóban és tettben. Így mindenütt boldogulsz, és tiszteletet keltesz magad iránt. E jó tulajdonod mindenütt megnyilatkozhat: társalgásban, szónoklásban, de meg járásodban, nézésedben is, és minden hajlamodban. Nagy boldogság a szívek meghódítása, ehhez azonban vedd el a vakmerő vagy a bátoratlan modort. Légy előkelő jellemedből fakadóan és érdemeid által.

Petrarca:

A dicsőségről

Öröm: Dicsőségem felettébb nagy.

Ész: Vigyázz, nehogy amit dicsőségnek tekintesz, csupán a mása legyen. Emberi dolgokban sok az önáltatás.

Öröm: Dicsőségem tömérdek.

Ész: A szegény azt szeretné, hogy gazdagnak lássék; a gyáva pedig azt, hogy hősi erényekért tiszteljék. Mindketten megtévesztik a világot, miközben önmagukat is becsapják. Bárhogy tűnnek föl a világ szemében, a szegény mindig tudni fogja, mi van a ládafiában, a gyáva pedig azt, mi lapul a lelkében a virtus helyett.

Öröm: A dicsőség kiváló.

Ész: Ha kiérdemelted, élj szerényen vele. Ha nem érdemled meg, ne áltass másokat.

Öröm: A dicsőség ragyogó.

Ész: Törekedj arra, hogy valóban méltó légy rá, mert addig csak a más ruháját hordod, és a kölcsönvett ruha mindig szűkebb a kelleténél. Jobb dicsőség nélkül élni, mint érdemtelen ünneplésben. Még a kiérdemelt hírnév megőrzése is fáradsággal jár, mit várhatsz akkor az áldicsőségtől?...

Öröm: Dicsőségemben jelenek meg.

Ész: Talán jobb volna, ha elrejtőznél, és biztonságosabb is. Súlyos szóval mondja a költő, aki a nagy dolgokról máskor könnyedén beszél: „Aki jól lapult, jól el...”

Öröm: Dicsőnek látszom.

Ész: Üres pára ölel körül, abban nyújtózkodol. Ha kilépsz belőle, annyival lesz nagyobb valódi szégyened, minél hamisabb volt a dicsőséged.

Öröm: Dicsőségem valódi.

Ész: Ez buktatja el a felfuvalkodott ostobákat. A dicsőség a javát szolgálja a bölcsnek, de árt az ostobának. Az árnyék önmagában nem létezik, kell, hogy valamihez tartozzék. Légy azon, hogy erényed valódi legyen és szilárd. Az erény boldogul dicsőség nélkül, am a dicsőség semmit nem ér erény nélkül.

Erasmus: Dicsérni önmagamat

Fütyülök én azokra a bölcsekre, akik folytonosan azt hangoztatják, hogy ostobaság és szemérmetlenség magunkat dicsérni. Hát legyen az, ha úgy akarják! Csak ismerjék el, hogy következetes dolog. Hát mi férne össze jobban a Balgassággal, mint az, hogy az ember saját

magának trombitása és fuvolása. Ki volna az, aki jobban kifejezhetne engem, mint én magamat? Hacsak nem él a földön oly halandó, ki jobban ismerne engem saját magamnál.

Ámbátor szeméremből megtehetném — s ezt illőbb és szerényebb dolognak tartom —, hogy felbérelnék egy ékes szavú szónokot, vagy egy fecsegő poétát, hogy dicséretemet elzengje, vagyis hazudjon tisztos fizetségért. Mert e semmirekellők, akár a pávak, néhány garasért felerlik hátul tollaikat, és felpeckelik tarajukat, hogy szemérmetlenül az istenek mellé emeljék a dicsérendőt, a Balgaságot, mint a magasztalás tárgyát. Bár tudják, vajmi távol esik az istenektől, és mégis a tökéletest látják és ünneplik benne: az erény példaképét. A hízelkedők csupán szürke varjúcskákat öltöztetnek idegen tollazatba: a szünyögből dromedárt csinálnak.

Ám mondom néktek: jogosan dicséri az magamagát, kinek nem jutott más dicséretéből. S most, bogy ezt teszem, mindenki hódol nekem, és boldogan élvezi jótéteményeimet, a Balgaság üdvözítő létét és világszédítő cselekedeteit. Mert a hosszú évszázadok alatt nem akadtak olyanok, akik engem, a Balgaságot üdvözítették volna méltó tiszteességgel. Ám szép számmal köszöntötték, sőt felistenítették a hideglelést, a legyeket, a kopaszságot — kárára a lámpaolajnak, a papirnak és az éjszakai pihenésnek.

De én most ünneplem a Balgaságot, vagyis önmagamát! Jóllehet, dicsérő szavaim rögtönzöttek, elkapkodottak, talán mégis találtok mögöttük megszívlelendő furcsaságot...

Gracian:

A magamutogatás tudománya

Minden tehetségnek eljön a maga ideje; élj vele, mert nem minden nap a diadalé. Vannak pompás egyéniségek, akikben már a kevés is ragyog, a sok pedig bámulatba ejt. Ha a magamutogatás kiválósággal párosul, csodának számít... A magad megmutatása sok ürt kitölthet, számos hiányosságot pótolhat. Az Ég, mikor a kiválóságot adja, a magamutogatás hajlamát is hozzáadja, mert egyik a másik nélkül ugyanúgy hiába való.

A magamutogatáshoz művészet kell. A magamutogatás képesség hiján csak póz, a tehetség toronyba zártan hiába való többlet. A legkitűnőbb is függ a körülményektől, és legtöbbször nincs a maga helyén. Ha rossz időben kopogtat, kudarcba fullad; a hivalkodót kinevetik, sőt megvetik. A túlzás az emberek szemében szálla. A bölcs hallgatva mutatja a legtöbbet magából, az ékesszólás nem mindenki szájához illik. A fortélyos mutogató nem fedi fel egyszerre minden kiválóságát, hagy belőle látnivalót a holnap számára is. Előbb csak kóstolót ad, majd kicsit többet, végül mindent megmutat. A nagy teljesítmény kell, hogy még nagyobbat ígérjen; az elsőnek kijutó taps kelti a második utáni várákozást.

Gracián:

A mértékről

Ne meríts ki semmit egészen: se rosszat,
se jót. Egy bölcs az ő hatalmas bölcsességét
mindenben a mértékletességre vezette
vissza. A túl kifacsart narancs végül keserű
ízűvé válik. Az élvezetben soha nem szabad
elmenned a végső határig. A szellem is
elapad, ha kimerítik, és tej helyett vért
szív, aki mohón szürcsöl.

Buddha
A boldog középútról

Buddha egy ideig abban a tudatban élt,
hogy az önmegtartóztatás a tökéletes
boldogság. Egy napon azonban két ze-
nész haladt el a fa mellett, amely alatt
Buddha elmélkedett.

— Ne feszítsd meg tulságosan a hú-
rokat szitárodon, mert könnyen elpat-
tannak — mondta az egyik muzsikus.

— Igaz, de túl lazán sem hagyhatom
a húrokat, mert akkor egyetlen hangot
sem adnak — válaszolta a másik.

Buddha e szavak hallatán megvál-
toztatta életét, felhagyott az önsanyar-
gatással, es ettől fogva a "középső út"
igejét hirdette:

— A túlfeszített húr könnyen elpat-
tan, míg a lazára engedett nem muzsikál.
Középen találjátok meg a boldogságot.

Márai Sándor:

Arról, hogy a dolgokat meg kell várni...

Megvárni, egy angyal és egy szent türelmével, amíg a dolgok — emberek, eszmék, helyzetek —, melyek hozzád tartoznak, eljutnak hozzád. Egyetlen lépést sem sietni feléjük, egyetlen mozdulattal, szóval sem siettetni közeledtüket. Mert bizonyos emberek, eszmék, helyzetek, melyek életedhez, jellemedhez, világi és szellemi sorsodhoz tartoznak, állandóan útban vannak feléd. Könyvek. Férfiak. Nők. Barátságok. Megismerések. Igazságok. Ez mind feléd tart lassú hömpölygéssel, s találkoznotok kell egy napon... Ha sietsz feléjük, elkerülheted azt, ami fontos és személyesen a tied. Várj nagy erővel, figyelmesen, egész sorsoddal és életeddel.

Seneca:

A bölcsek boldogsága

Minek töröd a fejed azon, ami megtörténhet veled? Meglehet, hogy meg sem történik. Tűzvészre gondolok, házad összeroskadására, csupa olyasmire, amelybe beleeshetsz, s nem pedig belecсалogatnak. Inkább a csapdákra figyelj, azokra, amelyek orvul leselkednek rád... Mikor attól remegsz, hogy az emberek veszélyt hozhatnak rád, gondolj arra, hogy mivel tartozol nekik. Méltóképpen élj, hogy méltóképpen ítéltesz. Ne tégy semmit mások kárára, örülj mások szerencséjének, indítson meg az elesettek balsorsa, és mindig tartogass egy könnycseppet a szívedben az arra

rászorulóknak. Ne feledd: emberhez méltóan kell élned, hogy méltó légy e magas cím viselésére...

Hívd segítőtársul a bölcsességet. Ha a tógájába burkolózol, megóv a bajoktól, szentélyében biztonsagra lelsz. Csak azok lökdösik egymást, akik ugyanazon az úton járnak. A bölcs sohasem kérkedik, sok emberre hozott már veszélyt a dölyfös lélek. Elúzi önmagától a bűnt, és másnak sem rója fel. Nem rémül meg a világi erkölcsök láttán, és nem kárhoztatja mások cselekedeteit. A kárhozat veszedelmes. Élj nemes szívvel, és ítélj egyenes lélekkel! Parádé nélkül, gyűlölködés nélkül élni — Ime: tiéd a boldog élet.

Léautaud:

A boldogságról

Ha a boldogságot kutatod, tudd: a szívnek meg kell szakadnia, vagy meg kell kérgesednie...

Az életben semmit nem választunk mi magunk: sem hazánkat, sem szüleinket, sem jellemünket, sem pályánkat, sem barátainkat, sem szeretőinket, de még a halálunkat sem. Mindenben a véletlen uralkodik. Senki sem felelős a saját boldogságáért, ám a boldogság a kötelességnél is előbbrevaló.

Gracián:
Boldogíts másokat!

Az ellenszenvet nem kell kivívni, jön az magától is. Vannak, akik úgy gyűlölnék, hogy nem tudják, hogyan és miért. A kajánság hathatósabban buzgólkodik más kárán, mint a vágy a magunk javán. Egyesek abban tetszelegnek, hogy másokban ellenszenvet keltsenek. De a felülkerekedett gyűlöletet nehéz a szívből kiirtani, akár a rossz véleményt. A kaján fél az eszesektől, utálja a rossznyelvűeket, irtózik a nagyképűektől, ki nem állhatja a csúfolódókat, és faképnél hagyja a különcöket.

Ha tisztelet van benned, mások is tisztelni fognak. Ha boldogulni akarsz, boldogíts másokat figyelmeddel.

Tatiosz:
Ágisz boldogsága

Egy napon Ágisz beállított a Mesterhez:

— Nagy a családom, és túl kicsi az ágyam — mondta zaklatottan.

A Mester szótlanul intett, hogy folytassa a történetét.

— Kis házam parányi szobájában hatan alszunk egy ágyban: a feleségem, két fiam, apósom, anyósom meg jómagam — mondta Ágisz szenvedő arccal.

— Mit tehetek érted? — kérdezte a Mester.

— Kérlek, adj nekem tanácsot, kit űz-

zek el a házamból, hogy nyugalmat és boldogságot leljek? A feleségem a másik felem, a gyermekeim meg túl kicsik, apósorn, anyósom pedig már öregek.

— Értem — válaszolta a Mester. —

Hány állatod van?

— Állatok? — csodálkozott Ágisz, majd ujjain leszámolta mind a nyolcat. — Két kutya, egy ló, egy tehén, négy birka.

— Jól van. Akkor fogd meg őket, vidd be a házádba, és lakjanak veled egy-szobájában. Az ágyadat se tagadd meg tőlük

Ágisz hazatért, és úgy cselekedett, ahogy a Mester tanácsolta. Néhány nap múlva lóhalálában ismét felkereste a Mestert.

— Végem van! Szenny és bűz, vonnyítás, bégetés és nyihogás zavarja a nyugalمامat. Megőrülök! Mondd meg, mitévő legyek?

— Menj haza, és tereld be az állatokat az óljukba.

Ágisz ismét úgy tett, miként a Mester tanácsolta, és már másnap visszatért hozzá ragyogó arccal.

— Milyen gyönyörű az élet! — kiáltotta örömében. — Az állatok kint, mi bent. Az életünk: akár a mennyországban. Rend van, és csönd honol kis házam parányi szobájában. Most már tudom, mi a boldogság!

Márai Sándor:
A szomorúságról

Ne kergesd el a szomorúságot. Oktalanul jön; talán öregszel ilyen pillanatokban, talán megértettél valamit, elbúcsúzol a szomorúság negyedórájában valamitől. S mégis: a szomorúság megszépíti az életet...

Először is: az örömök, melyek eltűnnek, talán nem is voltak igazi örömök. Emlékezzél csak... Aztán: a szomorúság egy váratlan pillanatban leborítja csodálatos, ezüstszürke ködével szemed előtt a világot, s minden nemesebb lesz, a tárgyak is, emlékeid is. A szomorúság nagy erő. Messzebből látsz mindent, mintha vándorlás közben csúcsra értél volna. A dolgok sejtelmesebbek, egyszerűbbek és igazabbak lesznek ebben a nemes ködben és gyöngyszín derengésben. Egyszerre emberebbnek érzed magad. Mintha zenét hallanál, dallam nélkül. A világ szomorú is. S milyen aljas, milyen triviális, milyen büfögő és kibírhatatlan lenne egy teijesen elégedett világ, milyen szomorú lenne a világ szomorúság nélkül!

Tatiosz:
Alászállás

Ha leereszkedsz lelked mélységeibe, megtalálod a boldogsággal kevert szomorúságot. Vajon lehetnek-e boldogok a napok, ha nem ismerjük a szomorúságot? Ott van ő mindenben, a lombját hullató fa koronájában, a szirmát vesztő virágban, a medréből visszavonuló tenger hullámában és a felhők mögött lebukó nap búcsúzásában. A hegyek szívében is ott lapul a szomorúság. Bánkódnak, hogy nem nőttek az égig, s ha egykor az egek lábát is súrolták, az évek múlásával ormuk megkopott, színük elhalványult. Ezt teszi velünk az idő: a szépség is tö-

rékeny, miért volna kegyesebb az örömmökökkel?

Ahogy minden boldog pillanatba egy csepp szomorúság vegyül — sosem vagyunk maradéktalanul boldogok —, úgy a szomorúság felkészít a boldogabb időkre. Emberi ez is: alászállás és felemelkedés. Ahogy a nap és az évszakok búcsúznak, majd magukhoz ölelik újra a csillagokat, úgy változandóság honol mindenben: az emberi szívben, a hangulatokban, a körülményekben.

Fontenelle: Áldozatok

Az ember mindenét feláldozza egy reménységért; amit pedig szerzett és szerz, azt ismét egy újabb reménységért áldozza fel. Úgy látszik, ez a Természet kaján rendje, amelyet azért teremtett, hogy mindig kivegye kezünkből azt, amit megkaptunk. Nem gondolunk boldogságunkkal a jelen pillanatban, hanem mindig az eljövendő időkre halasztjuk, mintha a jövő más volna, mint a jelen.

Tatiosz: Életművészet

Elfogadni tudni a boldog napokat, de az örömteleneket is.

Sem kicsordulni, sem elsivárulni.

Sem elcsorbulni, de túl sokat sem érni.

Sem szónokolni, sem elnémulni.

Nem megtenni gyorsan, de nem is késlekedni.

Nem hivalkodni és nem tetszelegni: sem az éles kést, sem a díszes fazekat nem kíméli az idő. Az előbbi elcsorbul, az utóbbi színét veszti.

Utat választani, de nem a sikerét, hanem a boldogságét. Az úton járni, majd végigmenni, a nagyságot az erénnyel s nem a szerencséével mérni.

Egyszerűen boldognak lenni — dísz, ragyogás és sallang nélkül.